

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2021/22:AU3

Genomförande av visselblåsardirektivet

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden och lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen.

Regeringens förslag innebär bl.a. att fler personer omfattas av skyddet för visselblåsare, att det införs krav på vissa verksamhetsutövare att inrätta interna rapporteringskanaler, att det införs en ordning för hur rapporter om missförhållanden ska tas om hand och att uppgifter om visselblåsares identitet ska omfattas av sekretess.

Genom förslaget genomförs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1937 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelse av unionsrätten, det s.k. visselblåsardirektivet. Förslaget innebär att den gällande lagen om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden ersätts av en ny lag.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 17 december 2021.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden.

I betänkandet finns två reservationer (V, L).

Behandlade förslag

Proposition 2020/21:193 Genomförande av visselblåsardirektivet.

Tio yrkanden i följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Regeringens lagförslag	5
Ytterligare förslag om rapportering av missförhållanden	12
Reservationer	15
1. Regeringens lagförslag, punkt 1 – motiveringen (L)	15
2. Ytterligare förslag om rapportering av missförhållanden, punkt 2 (V)	15
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	17
Propositionen	17
Följdmotionerna	17
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	19

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Regeringens lagförslag

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden,
2. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:193 punkterna 1 och 2 samt avslår motion

2020/21:4091 av Arman Teimouri m.fl. (L).

Reservation 1 (L) – motiveringen

2. Ytterligare förslag om rapportering av missförhållanden

Riksdagen avslår motion

2020/21:4086 av Ali Esbati m.fl. (V) yrkandena 1–9.

Reservation 2 (V)

Stockholm den 23 september 2021

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Anna Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Anna Johansson (S), Roger Haddad (L), Mats Green (M), Patrik Björck (S), Saila Quicklund (M), Magnus Persson (SD), Helén Pettersson (S), Alireza Akhondi (C), Josefin Malmqvist (M), Ludvig Aspling (SD), Johan Andersson (S), Ann-Christine From Utterstedt (SD), Leila Ali-Elmi (MP), Malin Danielsson (L), Johanna Haraldsson (S), Ciczie Weidby (V) och Sofia Damm (KD).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2020/21:193 Genomförande av visseblåardirektivet. I propositionen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om propositionen.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Två motioner har väckts med anledning av propositionen. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Utskottet beslutade den 1 juni 2021 att bereda konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen och eventuella följdmotioner i de delar som berör konstitutionsutskottets beredningsområde. Konstitutionsutskottet beslutade den 17 juni 2021 att inte yttra sig (prot. 2020/21:71).

Utskottets överväganden

Inledning

Betänkandet är disponerat så att utskottet inleder med att behandla regeringens lagförslag. Därefter behandlar utskottet motionsyrkanden som innehåller förslag på tillkännagivanden till regeringen.

Regeringens lagförslag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden och lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen. Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att förse lagförslaget med ytterligare motivuttalanden. Utskottet hänvisar till de skäl som anförs i propositionen.

Jämför motivreservation 1 (L).

Bakgrund

Visselblåsardirektivet

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 23 oktober 2019 direktiv (EU) 2019/1937 om skydd för personer som rapporterar om överträdelse av unionsrätten, visselblåsardirektivet.

I visselblåsardirektivet fastställs miniminormer till skydd för rapporterande personer i syfte att stärka genomförandet av unionsrätten på områdena offentlig upphandling, finansiella tjänster, produkter och marknader, förhindrande av penningtvätt och finansiering av terrorism, produktsäkerhet och produktöverensstämmelse, transportsäkerhet, miljöskydd, strålskydd och kärnsäkerhet, livsmedels- och fodersäkerhet, djurs hälsa och välbefinnande, folkhälsa, konsumentskydd, skydd av privatlivet och personuppgifter samt säkerhet i nätverks- och informationssystem. Direktivet omfattar överträdelse som riktar sig mot EU:s finansiella intressen och överträdelse som rör den inre marknaden, vilket bl.a. inkluderar EU:s konkurrensregler och regler om statligt stöd. Även överträdelse av bolagsskatteregler och arrangemang vars syfte är att få skattefordelar som motverkar målet eller syftet med tillämplig bolagsskattelagstiftning omfattas av direktivet.

Direktivet är ett s.k. minimidirektiv, dvs. medlemsstaterna kan införa en mer långtgående skyddsreglering än den som ska garanteras enligt direktivet.

Den nuvarande regleringen för personer som rapporterar information om missförhållanden

Enligt regeringsformen är var och en tillförsäkrad vissa grundläggande fri- och rättigheter i förhållande till det allmänna. En av de viktigaste är yttrandefriheten vilken omfattar alla enskilda, dvs. även anställda. För de offentligt anställda innebär detta även ett skydd gentemot arbetsgivaren. En myndighet kan i regel inte ingripa mot en anställd vid myndigheten för att denne genom att utnyttja sin yttrandefrihet har förorsakat störningar i verksamheten eller skadat myndighetens anseende och allmänhetens förtroende för myndigheten.

Personer som rapporterar om missförhållanden har även genom Sveriges internationella åtaganden ett visst skydd mot repressalier. Europakonventionen har inkorporerats i svensk rätt och gäller sedan 1995 som svensk lag. Rättigheterna enligt Europakonventionen ingår även i unionsrätten som allmänna principer enligt artikel 6.3 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget). Rätten att påtala missförhållanden regleras inte särskilt i Europakonventionen. Europadomstolen har emellertid uttolkat ett skydd för visseblåsare i konventionens artikel 10 om yttrandefrihet.

Genom Europarådets rekommendation om skydd för visseblåsare som antogs av Europarådets ministerkommitté den 30 april 2014 uppmanas medlemsstaterna att underlätta rapportering och avslöjanden av allmänintresse och att skydda visseblåsare, exempelvis genom nationella regelverk och institutionella ramverk.

Arbetstagare som rapporterar om missförhållanden har genom arbetsrätten skydd både mot att skiljas från anställningen och mot ingripanden under pågående anställning. Det arbetsrättsliga skyddet utgörs av både lagar och rättsgrundsatser som har utvecklats i rättspraxis. Bestämmelser om anställningsskydd finns i lagen (1982:80) om anställningsskydd. Den mest centrala bestämmelsen är att arbetsgivare måste ha saklig grund för att få säga upp en arbetstagare. Den 1 januari 2017 trädde lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden, visseblåsarlagen, i kraft. I visseblåsarlagen föreskrivs att arbetstagare som utsätts för repressalier av sin arbetsgivare i strid med lagens bestämmelser har rätt till skadestånd. Även inhyrd personal som slår larm om allvarliga missförhållanden i inhyrarens verksamhet omfattas av repressalieskyddet. Lagen är tvingande till arbetstagarnas fördel och inskränker inte det skydd som kan gälla på annan grund, t.ex. enligt anställningsskyddslagen eller grundlagarna.

I lagen (2018:558) om företagshemligheter finns bestämmelser som begränsar arbetstagares och andras möjlighet att lämna ut företagsspecifika uppgifter som utgör företagshemligheter. Lagen kan därmed begränsa möjligheten att rapportera om missförhållanden. Att det avslöjas brott eller andra allvarliga missförhållanden i en verksamhet medför inte sådan skada som skyddas av den nämnda lagen.

Det finns vidare flera sektorsspecifika EU-rättsakter som innehåller bestämmelser om rapportering av överträdelse. Rättsakterna har föranlett ett

antal bestämmelser i svensk rätt som gäller rapportering av överträdelse av unionsrätten. Bestämmelser finns t.ex. i lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

Utredningen om genomförande av visseblåsardirektivet

En särskild utredare har haft i uppdrag från regeringen att föreslå hur visseblåsardirektivet ska genomföras i svensk rätt (dir. 2019:24 och dir. 2020:35). Utredningen som antog namnet Utredningen om genomförande av visseblåsardirektivet överlämnade i juni 2020 betänkandet Ökad trygghet för visseblåsare (SOU 2020:38).

Utredningen föreslår i betänkandet att visseblåsardirektivet huvudsakligen ska genomföras genom en ny lag som ersätter lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden. Den nya lagen föreslås gälla inom all privat och offentlig verksamhet, dvs. inte endast inom de områden och vid de överträdelser som omfattas av visseblåsardirektivets tillämpningsområde.

Propositionen

Regeringen konstaterar att visseblåsardirektivet innehåller detaljerade villkor om skydd för rapporterade personer. Villkoren motsvaras inte av vad som gäller enligt de svenska grundlagarna eller enligt den arbetsrättsliga regleringen. Vidare ska skyddet enligt direktivet gälla för en omfattande personkrets. Det skydd som i dag finns i visseblåsarlagen och anställnings-skyddslagen är begränsat till arbetstagare. Grundlagsskyddet gäller för var och en men ger med vissa undantag inte något skydd mot repressalier eller efterforskningsåtgärder inom den privata sektorn. Även här kan således det svenska skyddet inte sägas motsvara det skydd som visseblåsardirektivet kräver, konstaterar regeringen.

Regeringen gör bedömningen att det behövs nya bestämmelser som säkerställer det skydd för rapporterade och andra personer som ska finnas enligt visseblåsardirektivet. Visseblåsardirektivet ska enligt regeringens förslag huvudsakligen genomföras genom en ny lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden.

Direktivet bör enligt regeringens uppfattning genomföras generellt, dvs. inte endast inom de områden och vid de överträdelser som anges i direktivet.

Ny lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden

Regeringen föreslår en ny lag med bestämmelser om skydd för personer som i ett arbetsrelaterat sammanhang har fått del av eller inhämtat information om missförhållanden och rapporterar den. Skyddet föreslås även gälla för andra än rapporterade personer, t.ex. personer som bistår den rapporterade personen och juridiska personer som den rapporterade personen äger, arbetar för eller på annat sätt har koppling till. Skyddet föreslås bestå av ansvarsfrihet

och förbud mot hindrande åtgärder och repressalier. Lagen föreslås också innehålla bestämmelser om skyldighet att inrätta rapporteringskanaler, behandling av personuppgifter och tystnadsplikt.

Den nya lagen föreslås ersätta lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden.

Lagens tillämpningsområde och lagens förhållande till annan reglering (1 kap.)

Regeringen föreslår att lagen ska gälla generellt inom all privat och offentlig verksamhet. Lagen ska gälla vid rapportering av överträdelse av unionsrätten och av missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram.

Lagen ska inte gälla vid rapportering av säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter eller information som rör nationell säkerhet hos myndigheter inom försvars- och säkerhetsområdet.

När det gäller lagens förhållande till annan reglering föreslår regeringen att lagen ska upplysa om att den inte inskränker skydd som gäller enligt annan lag, förordning eller på annan grund. Det föreslås vidare att det tas in en upplysningsbestämmelse om rätten för var och en att i grundlagsskyddade medier meddela och offentliggöra uppgifter i vilket ämne som helst. När det gäller förhållandet till avtal föreslås att ett avtal ska vara ogiltigt i den utsträckning som det upphäver eller inskränker någons rättigheter enligt lagen. Det ska dock vara möjligt att genom ett kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation göra avvikelser från lagens bestämmelser om interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning under förutsättning att avtalet inte upphäver eller inskränker någons rättigheter som avses i visseblåsardirektivet.

Skydd i form av ansvarsfrihet (2 kap.)

En rapporterande person ska inte få göras ansvarig för att ha åsidosatt tystnadsplikt, under förutsättning att personen vid rapporteringen hade skälig anledning att anta att rapporteringen av informationen var nödvändig för att avslöja det rapporterade missförhållandet. Ansvarsfriheten ska inte gälla vid uppsåtligt åsidosättande av sådan tystnadsplikt som enligt offentlighets- och sekretesslagen inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter enligt tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen, eller åsidosättande av tystnadsplikt enligt lagen om försvarsuppfinningar.

Ansvarsfriheten vid åsidosättande av tystnadsplikt ska inte medföra rätt att lämna ut handlingar.

När det gäller inhämtande av information ska en rapporterande person inte få göras ansvarig för överträdelse av bestämmelser som gäller inhämtande av information, om personen vid inhämtandet hade skälig anledning att anta att inhämtandet var nödvändigt för att avslöja ett missförhållande. Ansvarsfriheten ska dock inte gälla om den rapporterande personen genom inhämtandet gör sig skyldig till brott.

Skydd mot hindrande åtgärder och repressalier (3 kap.)

En verksamhetsutövare ska inte få hindra eller försöka hindra rapportering, eller på grund av rapportering vidta repressalier mot en rapporterande person, mot någon hos verksamhetsutövaren som bistår den rapporterande personen vid rapporteringen, såsom en förtroendevald eller ett skyddsombud, mot någon hos verksamhetsutövaren som har koppling till den rapporterande personen, såsom en anhörig eller kollega, eller mot en juridisk person som den rapporterande personen äger, arbetar för eller på annat sätt har koppling till.

Vidare föreslås ett förbud mot hindrande åtgärder och repressalier vid samråd med en arbetstagarorganisation.

Den som genom rapporteringen eller inhämtandet av information gör sig skyldig till brott ska inte ha skydd mot repressalier.

En verksamhetsutövare som bryter mot något av förbuden mot hindrande åtgärder eller repressalier ska betala skadestånd för den förlust som uppkommer och för den kränkning som överträdelsen innebär.

I lagens tredje kapitel föreslås även regler om bevisbörda, giltigheten av skiljeavtal, rättegången samt tidsfrister och preskription.

Förutsättningar för att omfattas av skyddet (4 kap.)

Skyddet mot hindrande åtgärder och repressalier ska enligt regeringens förslag gälla vid rapportering av missförhållanden som har uppstått eller som högst sannolikt kommer att uppstå i den verksamhet som den rapporterande personen är, har varit eller kan komma att bli verksam i, eller en annan verksamhet som den rapporterande personen är eller har varit i kontakt med genom sitt arbete.

Skyddet ska gälla under förutsättning att den rapporterande personen vid tidpunkten för rapporteringen av missförhållandena hade skälig anledning att anta att informationen om missförhållandena var sann.

Skyddet ska gälla om rapporteringen sker via interna eller externa rapporteringskanaler. Skyddet ska också gälla om någon rapporterar internt på annat sätt än via interna rapporteringskanaler om det saknas sådana kanaler eller om de kanaler och förfaranden som finns tillgängliga inte uppfyller kraven i lagen, eller rapporteringen sker innan personen har börjat inom verksamheten.

När det gäller skyddet vid extern rapportering ska det under vissa förutsättningar gälla även om rapporteringen sker på annat sätt än via externa rapporteringskanaler.

Det föreslås också ett skydd vid rapportering till EU:s institutioner, organ och byråer.

Vidare ska det under vissa förutsättningar finnas ett skydd vid offentliggörande av uppgifter, dvs. att information om missförhållanden görs tillgänglig för allmänheten.

Interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning (5 kap.)

Regeringen föreslår att det ska införas en skyldighet för verksamhetsutövare att ha interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning. Skyldigheten ska gälla för verksamhetsutövare som vid ingången av kalenderåret hade 50 eller fler arbetstagare. Vidare föreslås att det under vissa förutsättningar ska finnas möjlighet att ha gemensamma kanaler och förfaranden. I lagens femte kapitel föreslås även bl.a. regler om skyldigheten att utse behöriga personer eller enheter att hantera de interna kanalerna och förfarandena. Det föreslås även regler om dokumentationen av kanaler och förfaranden samt utformningen av dessa kanaler och förfaranden.

Externa rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning (6 kap.)

Regeringen föreslår att den myndighet som regeringen utser som behörig myndighet inom ett visst ansvarsområde ska vara skyldig att ha externa rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning, och ta emot, följa upp och lämna återkoppling på rapporter om missförhållanden inom ansvarsområdet.

Behandling av personuppgifter (7 kap.)

Regler om behandling av personuppgifter föreslås i lagens sjunde kapitel.

Dokumentation, bevarande och rensning av rapporter (8 kap.)

Regler om dokumentation, bevarande och rensning av rapporter föreslås i lagens åttonde kapitel. Det föreslås bl.a. regler om dokumentation av muntlig rapportering.

Sekretess och tystnadsplikt (9 kap.)

Regeringen föreslår i lagens nionde kapitel en bestämmelse om tystnadsplikt i enskild verksamhet. Enligt förslaget ska den som hanterar ett uppföljningsärende inte obehörigen få röja en uppgift som kan avslöja identiteten på den rapporterande personen eller på någon annan enskild som förekommer i ärendet.

Tillsyn (10 kap.)

I lagens avslutande kapitel föreslås bestämmelser om att den eller de tillsynsmyndigheter som regeringen utser ska utöva tillsyn över att verksamhetsutövare följer lagens bestämmelser om interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning. Tillsynen ska vara systeminriktad, dvs. inriktad på att säkerställa att det finns en ordning för rapportering och uppföljning som uppfyller den nya lagens krav, och inte inriktad på hanteringen av individuella ärenden.

Ändringar i offentlighets- och sekretesslagen

Regeringen föreslår ett antal ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Genom nya bestämmelser regleras vilken sekretess som gäller enligt den nya lagen i dels ärenden om uppföljning, dels ärenden om fortsatta åtgärder med anledning av rapportering om missförhållanden. Det föreslås även ett sekretesskydd vid tillämpning av den nya lagen i domstol.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Regeringen föreslår att den nya lagen och lagändringarna i offentlighets- och sekretesslagen träder i kraft den 17 december 2021. Bestämmelserna om skyldighet att inrätta interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning ska enligt förslaget tillämpas första gången den 17 december 2023 för verksamhetsutövare som driver privat verksamhet och som har 50 till 249 arbetstagare och den 17 juli 2022 för övriga verksamhetsutövare.

Med anledning av att den befintliga lagen om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden enligt förslaget ska upphävas föreslår regeringen vidare ett antal övergångsbestämmelser.

Motionen

I kommittémotion 2020/21:4091 av Arman Teimouri m.fl. (L) yrkar motionärerna att regeringens förslag till lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden antas med den ändringen att det bör klargöras att larm om sexuella trakasserier och liknande missförhållanden är missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram och att de därmed omfattas av 1 kap. 2 § i den nya lagen. Motionärerna anför att det för den enskilde som utsätts för sexuella trakasserier kan vara svårt att bedöma om detta är av allmänintresse och att det därför bör förtydligas att den nya lagen inte försämrar möjligheten att använda sig av visselblåsarverktyget i dessa situationer.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis att det inte har väckts någon motion som går emot att riksdagen nu antar regeringens lagförslag.

När det gäller motion 2020/21:4091 (L) i vilken det begärs att riksdagen ska tillföra lagstiftningsärendet motivuttalanden om att larm om sexuella trakasserier och liknande missförhållanden omfattas av den nya lagen anser utskottet att den vägledning som finns i propositionen när det gäller lagens tillämpningsområde är tillfyllest och att det inte finns behov av ytterligare motivering.

Utskottet anser därmed att riksdagen av de skäl som anförs i propositionen bör anta regeringens lagförslag. Motionsyrkandet bör avslås.

Ytterligare förslag om rapportering av missförhållanden

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett antal motionsyrkanden med förslag på tillkännagivanden till regeringen. Förslagen handlar bl.a. om att den nya lagstiftningen bör utformas på delvis annat sätt än vad som föreslagits av regeringen i den aktuella propositionen och om utbildningsinsatser när det gäller den nya lagstiftningen. Utskottet hänvisar bl.a. till regeringens bedömningar i den aktuella propositionen och ställer sig bakom dessa.

Jämför reservation 2 (V).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:4086 av Ali Esbati m.fl. (V) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att, i samråd med partsorganisationerna på arbetsmarknaden, koordinera en bred utbildningsinsats när det gäller de rättigheter som följer av den nya lagen. I det sammanhanget bör information också ges om att lagen inte inskränker några av de rättigheter som följer av grundlag eller annan lag.

I yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med förslag om kvalificerad sekretess inom offentlig sektor i samband med visselblåsning. Motionärerna pekar på att regeringen i propositionen endast har konstaterat att uppgifter med kvalificerad sekretess ligger utanför direktivet och att den inte har gjort några ytterligare avvägningar. Motionärerna anser att det bör göras ytterligare avvägningar när det gäller vilka uppgifter som en visselblåsare kan rapportera.

I yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att ansvarsfriheten vid åsidosättande av tystnadsplikt ska medföra rätt att lämna ut hemliga handlingar. Motionärerna anser att en visselblåsare bör ha rätt att samla in och lämna ut även hemliga uppgifter under förutsättning att personen inte begår något brott.

I yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att ett brott som begås under inhämtande av information bör utgöra grund för strafflindring enligt brottsbalken.

I yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att den som samråder med en arbetstagarorganisation bör åtnjuta ansvarsfrihet vid åsidosättande av tystnadsplikt. Det är enligt motionärerna rimligt att det kan dryftas känsliga uppgifter vid sådana samråd.

I yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att det bör införas en generell möjlighet i den nya lagstiftningen att ogiltigförklara en uppsägning eller ett avskedande som utgör en repressalie på grund av att personer har rapporterat information om missförhållanden.

I yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att anställdas rätt att internt larma skyddat direkt till en arbetsgivarrepresentant utan att använda interna rapporteringskanaler bör värnas. Motionärerna ser bl.a. en risk att visseblåsare som inte följer de kanaler och förfaranden som har inrättats riskerar att stå helt utan skydd.

I yrkande 8 föreslås ett tillkännagivande om att skyddet vid offentliggörande av information bör vara utformat på samma sätt som i nuvarande lagstiftning, dvs. att om en person slagit larm internt utan att åtgärder vidtagits och det finns fog för påståendet om missförhållanden ska detta räcka för att kunna offentliggöra uppgifter.

I yrkande 9 i samma motion föreslås slutligen ett tillkännagivande om att en ny konsekvensanalys skyndsamt bör göras när det gäller gränsdragningen för vilka verksamheter som ska vara skyldiga att ha interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning. Motionärerna anser att regeringen inte i tillräcklig grad har beaktat konsekvenserna av att så många anställda inte omfattas av visseblåsarskyddet i direktivet.

Utskottets ställningstagande

Som konstaterats av utskottet i föregående avsnitt finns inga motioner som går emot att riksdagen nu antar regeringens lagförslag. I motion 2020/21:4086 (V) yrkandena 2–8 finns emellertid ett antal förslag på tillkännagivanden till regeringen om att den nya lagstiftningen bör utformas på annat sätt än vad som föreslagits av regeringen i den aktuella propositionen. Utskottet konstaterar att det som föreslås i de aktuella motionsyrkandena är sådant som har lyfts fram av olika remissinstanser i beredningen av betänkandet Ökad trygghet för visseblåsare (SOU 2020:38) och därmed varit föremål för regeringens överväganden i den aktuella propositionen, se avsnitten 7.1–3, 8.2, 8.4, 9.4 och 9.7. Utskottet har ingen annan uppfattning än regeringen i någon av dessa frågor.

Inte heller är utskottet berett att ställa sig bakom det som föreslås i nämnda motion yrkande 9 om att det bör genomföras en ny konsekvensanalys när det gäller gränsdragningen för vilka verksamheter som ska vara skyldiga att ha interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning. Utskottet anser att regeringens förslag är väl underbyggt.

När det gäller förslaget i yrkande 1 om utbildningsinsatser i fråga om den nya lagstiftningen anser utskottet givetvis att det är viktigt att bred kunskap och kunskap uppnås hos alla berörda om vilka rättigheter och skyldigheter som följer av den nya lagen och hur lagstiftningen förhåller sig till andra lagar. Utskottet noterar den bedömning som regeringen gör i propositionen när det gäller behovet av eventuella informationsinsatser (se prop. 2020/21:193

s. 265). Regeringen menar att några ytterligare särskilda informationsinsatser inte är nödvändiga och lyfter som skäl bl.a. fram att det aktuella förslaget innebär att stödåtgärder ska ges och att information ska framgå hos både verksamhetsutövare och behöriga myndigheter. Utskottet vill betona vikten av tydlig information om den nya lagstiftningen, men anser för den delen inte att det finns något behov av att rikta ett tillkännagivande till regeringen i enlighet med det aktuella motionsförslaget.

Utskottet finner sammanfattningsvis inte skäl att vidta någon åtgärd med anledning av de aktuella motionsförslagen och avstyrker därmed motion 2020/21:4086 (V) yrkandena 1–9.

Reservationer

1. Regeringens lagförslag, punkt 1 – motiveringen (L)

av Roger Haddad (L) och Malin Danielsson (L).

Ställningstagande

Det behöver bli enklare att tipsa och göra anmälningar om missförhållanden på arbetsplatser, inte minst i fråga om sexuella trakasserier. Metoo-upproppen har med all önskvärd tydlighet visat att det är ett eftersatt område. För den enskilde som utsätts för sexuella trakasserier kan det vara svårt att bedöma om detta är av allmänintresse eftersom det ofta är något som upplevs som svårt att prata om och man inte vet om man själv är den enda som är utsatt eller om fler är drabbade. Det kan även vara svårt att lyfta problemet till ledning eller skyddsombud med tanke på frågans känsliga karaktär.

Det är enligt vår mening otydligt i propositionen vad som avses med allmänintresse, och vi vill därför klargöra att sexuella trakasserier och liknande missförhållanden är missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram och därmed omfattas av 1 kap. 2 § i den nya lagen om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden.

Vårt ställningstagande innebär att motionen tillgodoses och den ska därför avslås.

2. Ytterligare förslag om rapportering av missförhållanden, punkt 2 (V)

av Ciczie Weidby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2020/21:4086 av Ali Esbati m.fl. (V) yrkandena 1–9.

Ställningstagande

En skyddslagstiftning för den som slår larm om missförhållanden på sin arbetsplats bör vara enkel och lätt att förstå för dem som lagen är avsedd att skydda. Regeringens förslag till ny lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden uppfyller inte detta enligt min mening. Juridiska konstruktioner har fått företräde framför praktisk tillämpning.

Jag har ett antal synpunkter på regeringens lagförslag och förespråkar ett antal förändringar av lagstiftningen för att därigenom ytterligare stärka visseblåsares rättigheter. En annan modell för implementeringen av direktivet hade även varit att föredra; en modell där den befintliga visseblåsarlagen behölls med anpassningar och kompletterades med en minimal genomförandelag. Jag kan dock konstatera att det sannolikt inte är praktiskt och tidsmässigt möjligt givet att direktivet ska implementeras i svensk rätt under 2021.

För att minimera risken för att den nya lagstiftningen på grund av dess komplexitet leder till att färre väljer att larma om missförhållanden anser jag att införandet av den nya lagen bör kompletteras med en bred utbildningsinsats. Jag anser därför att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att, i samråd med partsorganisationerna på arbetsmarknaden, koordinera en bred utbildningsinsats när det gäller de rättigheter som följer av den nya lagen och i det sammanhanget även vara tydlig med att lagen inte inskränker några av de rättigheter som följer av grundlag eller annan lag. Jag beklagar att utskottet inte ser det angelägna i att få till denna form av bred utbildningsinsats.

Vidare ser jag till skillnad från utskottet även behov av en rad förändringar i den lagstiftning som regeringen har föreslagit. Jag anser att regeringen bör återkomma med förslag enligt följande:

- Även uppgifter som omfattas av kvalificerad sekretess ska kunna rapporteras inom offentlig sektor i samband med visseblåsning.
- Ansvarsfriheten vid åsidosättande av tystnadsplikt ska kunna medföra rätt att lämna ut hemliga handlingar.
- Ett brott som begås under inhämtande av information ska kunna utgöra grund för strafflindring enligt brottsbalken.
- Den som samråder med en arbetstagarorganisation ska kunna åtnjuta ansvarsfrihet vid åsidosättande av tystnadsplikt.
- I den nya lagstiftningen ska det införas en generell möjlighet att ogiltigförklara en uppsägning eller ett avskedande som utgör en repressalie på grund av att personer har rapporterat information om missförhållanden.
- Vid larm som sker internt ska det finnas skydd även om larmet inte sker via de interna rapporteringskanaler som inrättats.
- Skyddet vid offentliggörande av information ska utformas på samma sätt som i den nuvarande lagstiftningen, dvs. att om en person slagit larm internt utan att åtgärder vidtagits och det finns fog för påståendet om missförhållanden ska detta räcka för att kunna offentliggöra uppgifter.

Ytterligare en åtgärd som jag anser att regeringen bör vidta är att skyndsamt göra en ny konsekvensanalys när det gäller gränsdragningen för vilka verksamheter som ska vara skyldiga att ha interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning. Enligt min mening har regeringen inte i tillräcklig grad beaktat konsekvenserna av att så många anställda inte omfattas av visseblåsarskyddet i direktivet.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2020/21:193 Genomförande av visseblåsardirektivet:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Följdmotionerna

2020/21:4086 av Ali Esbati m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att, i samråd med partsorganisationerna på arbetsmarknaden, koordinera en bred utbildningsinsats gällande de rättigheter som följer av den nya lagen och i det sammanhanget även att lagen inte inskränker några av de rättigheter som följer av grundlag eller annan lag, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om kvalificerad sekretess inom offentlig sektor i samband med visseblåsning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ansvarsfriheten vid åsidosättande av tystnadsplikt ska medföra rätt att lämna ut hemliga handlingar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett brott som begås under anskaffande av information bör utgöra grund för strafflindring enligt brottsbalken och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som samråder med en arbetstagarorganisation bör åtnjuta ansvarsfrihet vid åsidosättande av tystnadsplikt och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det i den nya lagstiftningen bör införas en generell möjlighet att ogiltigförklara en uppsägning eller ett avskedande som utgör en repressalie på grund av att personen har rapporterat information om missförhållanden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anställdas rätt att internt larma skyddat direkt till en

- arbetsgivarrepresentant utan att använda rapporteringskanaler bör värnas och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyddet vid offentliggörande av information bör vara utformat på samma sätt som i nuvarande lagstiftning, dvs. att om en person slagit larm internt utan att åtgärder vidtagits och det finns fog för påståendet om missförhållandena ska detta räcka för att kunna offentliggöra uppgifter, och tillkännager detta för regeringen.
 9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det skyndsamt bör göras en ny konsekvensanalys av gränsdragningen för vilka verksamheter som ska vara skyldiga att ha interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:4091 av Arman Teimouri m.fl. (L):

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden med den ändringen att det bör klargöras att larm om sexuella trakasserier och liknande missförhållanden är missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram och att de därmed omfattas av 1 kap. 2 § i den nya lagen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden

Härigenom föreskrivs¹ följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens innehåll

1 § Innehållet i denna lag är uppdelat enligt följande:

- 1 kap. – Inledande bestämmelser
- 2 kap. – Skydd i form av ansvarsfrihet
- 3 kap. – Skydd mot hindrande åtgärder och repressalier
- 4 kap. – Förutsättningar för att omfattas av skyddet
- 5 kap. – Interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning
- 6 kap. – Externa rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning
- 7 kap. – Behandling av personuppgifter
- 8 kap. – Dokumentation, bevarande och rensning av rapporter
- 9 kap. – Tystnadsplikt
- 10 kap. – Tillsyn

Lagens tillämpningsområde

2 § Lagen gäller vid rapportering i ett arbetsrelaterat sammanhang av information om missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram.

Lagen gäller även vid rapportering i ett arbetsrelaterat sammanhang av information om missförhållanden som utgörs av ett handlande eller en underlåtenhet som

- 1. strider mot en direkt tillämplig unionsrättsakt inom tillämpningsområdet för Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1937 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelse av unionsrätten,
- 2. strider mot lag eller andra föreskrifter som avses i 8 kap. regeringsformen och som genomför eller kompletterar en unionsrättsakt inom tillämpningsområdet för samma direktiv, eller
- 3. motverkar målet eller syftet med bestämmelserna i en unionsrättsakt inom tillämpningsområdet för samma direktiv.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1937 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelse av unionsrätten, i den ursprungliga lydelsen.

3 § Lagen gäller inte vid rapportering av

1. säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter enligt säkerhetsskyddslagen (2018:585), eller

2. information som rör nationell säkerhet i verksamhet hos en myndighet inom försvars- och säkerhetsområdet.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om vilka myndigheter som avses i första stycket 2.

Förhållandet till annat skydd

4 § Lagen inskränker inte skydd som gäller enligt annan lag, förordning eller på annan grund.

5 § I 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen finns bestämmelser om rätt för var och en att i vissa medier meddela och offentliggöra uppgifter i vilket ämne som helst.

Ett avtals ogiltighet

6 § Ett avtal är ogiltigt i den utsträckning som det upphäver eller inskränker någons rättigheter enligt denna lag, om inte något annat följer av 7 §.

Avvikelser i kollektivavtal

7 § Genom ett kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation får avvikelser göras från 5 kap. 2–9 §§ om interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning, under förutsättning att avtalet inte upphäver eller inskränker någons rättigheter som avses i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1937.

Ord och uttryck i lagen

8 § I denna lag avses med

1. *rapport eller rapportering*: muntligt eller skriftligt lämnande av information om missförhållanden genom intern rapportering, extern rapportering eller offentliggörande,

2. *rapporterande person*: den som i ett arbetsrelaterat sammanhang har fått del av eller inhämtat information om missförhållanden och rapporterar den och som tillhör någon eller några av följande personkategorier:

- a) arbetstagare,
- b) personer som gör en förfrågan om eller söker arbete,
- c) personer som söker eller utför volontärarbete,
- d) personer som söker eller fullgör praktik,
- e) personer som annars står till förfogande för att utföra eller utför arbete under en verksamhetsutövers kontroll och ledning,
- f) egenföretagare som söker eller utför uppdrag,
- g) personer som står till förfogande för att ingå eller ingår i ett företags förvaltnings-, lednings- eller tillsynsorgan,
- h) aktieägare som står till förfogande för att vara eller som är verksamma i aktiebolaget, eller

i) personer som har tillhört någon av personkategorierna ovan och har fått del av eller inhämtat informationen under tiden i verksamheten,

3. *verksamhetsutövare*: i privat verksamhet en fysisk eller juridisk person och i allmän verksamhet en statlig förvaltningsmyndighet, domstol eller kommun, och

4. *uppföljningsärende*: ett ärende som består i att

a) via en intern eller extern rapporteringskanal ta emot en rapport och ha kontakt med den rapporterande personen,

b) på något annat sätt inom en myndighet som är skyldig att ha externa rapporteringskanaler ta emot en rapport som har varit avsedd för rapporteringskanalerna och vidarebefordra den till någon som är ansvarig för att ta emot rapporten,

c) vidta åtgärder för att bedöma riktigheten i de påståenden som framställs i rapporten,

d) överlämna uppgifter om de utredda påståendena för fortsatta åtgärder, och

e) lämna återkoppling om uppföljningen till den rapporterande personen.

2 kap. Skydd i form av ansvarsfrihet

1 § En rapporterande person får inte göras ansvarig för att ha åsidosatt tystnadsplikt, under förutsättning att personen vid rapporteringen hade skäligen anledning att anta att rapporteringen av informationen var nödvändig för att avslöja det rapporterade missförhållandet.

Ansvarsfriheten enligt första stycket gäller inte vid

1. uppsåtligt åsidosättande av sådan tystnadsplikt som enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter enligt tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen, eller

2. åsidosättande av tystnadsplikt enligt lagen (1971:1078) om försvarsuppfinningar.

2 § Ansvarsfriheten enligt 1 § medför inte rätt att lämna ut handlingar.

3 § En rapporterande person får inte göras ansvarig för överträdelse av bestämmelser som gäller inhämtande av information, om personen vid inhämtandet hade skäligen anledning att anta att inhämtandet var nödvändigt för att avslöja ett missförhållande.

4 § Ansvarsfriheten enligt 3 § gäller inte om den rapporterande personen genom inhämtandet gör sig skyldig till brott.

3 kap. Skydd mot hindrande åtgärder och repressalier

Förbud att vidta hindrande åtgärder och repressalier

1 § En verksamhetsutövare får inte

1. hindra eller försöka hindra rapportering, eller

2. på grund av rapportering vidta repressalier mot

- a) en rapporterande person,
- b) någon hos verksamhetsutövaren som bistår den rapporterande personen vid rapporteringen, såsom en förtroendevald eller ett skyddsombud,
- c) någon hos verksamhetsutövaren som har koppling till den rapporterande personen, såsom en anhörig eller kollega, eller
- d) en juridisk person som den rapporterande personen äger, arbetar för eller på annat sätt har koppling till.

2 § En verksamhetsutövare får inte vidta repressalier på grund av att någon vänder sig till sin arbetstagarorganisation för samråd i fråga om rapportering. Verksamhetsutövaren får inte heller hindra eller försöka hindra sådant samråd.

Undantag från skyddet vid brott

3 § Den som genom rapporteringen eller inhämtandet av information gör sig skyldig till ett brott har inte skydd mot repressalier.

Skadestånd

4 § En verksamhetsutövare som bryter mot något av förbuden mot hindrande åtgärder eller repressalier ska betala skadestånd för den förlust som uppkommer och för den kränkning som överträdelsen innebär.

Om talan förs med anledning av uppsägning eller avskedande eller annat förfarande som omfattas av lagen (1982:80) om anställningsskydd får ersättning för förlust som avser tid efter anställningens upphörande under alla förhållanden bestämmas till högst det belopp som anges i 39 § samma lag.

Om det är skäligt, får skadeståndet sättas ned eller helt falla bort.

Bevisbörda

5 § Om den som anser sig ha blivit hindrad att rapportera, utsatt för försök att hindra rapportering eller utsatt för repressalier i strid med denna lag visar omständigheter som ger anledning att anta att så är fallet, är det svaranden som ska visa att sådana åtgärder inte har vidtagits.

Skiljeavtal

6 § Ett avtal som före tvistens uppkomst har träffats om att tvisten ska avgöras av skiljemän utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen får inte göras gällande i tvist enligt denna lag.

Rättegången

7 § Mål enligt 1 och 2 §§ ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister, även om målet rör

- 1. en person som gör en förfrågan om eller söker arbete,
- 2. en person som söker eller utför volontärarbete,
- 3. en person som söker eller fullgör praktik,

4. en person som annars står till förfogande för att utföra eller utför arbete under en verksamhetsutövers kontroll och ledning, eller

5. en person som har tillhört någon av personkategorierna ovan och har fått del av informationen under tiden i verksamheten.

I sådana mål ska som arbetstagare anses också personer enligt första stycket 1–5. Som arbetsgivare ska anses verksamhetsutövaren. Detta gäller också när bestämmelserna om tvisteförhandling i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet tillämpas.

Tidsfrister och preskription

8 § I mål som avses i 7 § ska följande bestämmelser i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet tillämpas:

- 64 § om tidsfrist för påkallande av förhandling,
- 65 § om tidsfrist för väckande av talan,
- 66 § om förlängd tidsfrist för den som inte företräds av en arbetstagarorganisation, med den skillnaden att den tidsfrist som anges i 66 § första stycket första meningen ska vara två månader, och
- 68 § om förlorad talerätt på grund av preskription.

Om talan rör ersättning med anledning av ett anställningsbeslut som har meddelats av en arbetsgivare med offentlig ställning, räknas tidsfristerna enligt första stycket från den dag då anställningsbeslutet vann laga kraft.

4 kap. Förutsättningar för att omfattas av skyddet

1 § Skyddet enligt 2 och 3 kap. gäller under förutsättning att

1. missförhållandena förekommer i sådan verksamhet som anges i 2 §,
2. den rapporterade personen vid tidpunkten för rapporteringen hade skälig anledning att anta att informationen om missförhållandena var sann enligt 3 §, och
3. rapporteringen sker internt, externt eller genom offentliggörande enligt 4–9 §§.

Var missförhållandena förekommer

2 § Skyddet gäller vid rapportering av missförhållanden som har uppstått eller som högst sannolikt kommer att uppstå i

1. den verksamhet som den rapporterade personen är, har varit eller kan komma att bli verksam i, eller
2. en annan verksamhet som den rapporterade personen är eller har varit i kontakt med genom sitt arbete.

Skälig anledning att anta att informationen är sann

3 § Skyddet gäller om den rapporterade personen vid tidpunkten för rapporteringen av missförhållandena hade skälig anledning att anta att informationen om missförhållandena var sann.

Skyddet vid intern rapportering

4 § Skyddet gäller om rapporteringen sker via interna rapporteringskanaler enligt 5 kap.

5 § Skyddet gäller också om någon rapporterar internt på annat sätt än via interna rapporteringskanaler om

1. det saknas sådana kanaler eller om de kanaler och förfaranden som finns tillgängliga inte uppfyller kraven i denna lag, eller
2. rapporteringen sker innan personen har börjat inom verksamheten.

Skyddet vid extern rapportering

6 § Skyddet gäller om rapporteringen sker till en myndighet via externa rapporteringskanaler enligt 6 kap.

7 § Skyddet gäller också om den rapporterade personen rapporterar externt till en myndighet på annat sätt än via externa rapporteringskanaler, under förutsättning att personen

1. först har rapporterat internt i enlighet med denna lag utan att
 - a) mottagaren har vidtagit skäligen uppföljningsåtgärder med anledning av rapporteringen, eller
 - b) mottagaren i skälig utsträckning har lämnat återkoppling om uppföljningen inom den tidsfrist som anges i 5 kap. 8 § 3,
2. har skälig anledning att anta att missförhållandet utgör en överhängande eller uppenbar fara för liv, hälsa, säkerhet eller risk för omfattande skada i miljön eller av annat skäl har befogad anledning att rapportera till myndigheten, eller
3. har skälig anledning att anta att en intern rapportering skulle innebära en risk för repressalier eller leda till att missförhållandet sannolikt inte skulle avhjälpas på ett effektivt sätt.

8 § Skyddet gäller också vid rapportering av missförhållanden enligt 1 kap. 2 § andra stycket till någon av EU:s institutioner, organ och byråer som har inrättat externa rapporteringskanaler och förfaranden för att ta emot rapporter om missförhållanden, under förutsättning att den rapporterade personen rapporterar i enlighet med de förfaranden som gäller för den aktuella rapporteringskanalen.

Skyddet vid offentliggörande

9 § Skyddet gäller vid offentliggörande av information under förutsättning att den rapporterade personen

1. har rapporterat externt i enlighet med denna lag utan att
 - a) mottagaren har vidtagit skäligen uppföljningsåtgärder med anledning av rapporteringen, eller
 - b) mottagaren i skälig utsträckning har lämnat återkoppling om uppföljningen inom tre månader från mottagandet av rapporten eller, om det finns särskilda skäl, sex månader och den rapporterade personen har informerats om skälen att förlänga tidsfristen,
2. har skälig anledning att anta att missförhållandet utgör en överhängande eller uppenbar fara för liv, hälsa, säkerhet eller risk för omfattande skada i miljön eller av annat skäl har befogad anledning att offentliggöra informationen, eller

3. har skälig anledning att anta att en extern rapportering skulle innebära en risk för repressalier eller leda till att missförhållandet sannolikt inte skulle avhjälpas på ett effektivt sätt.

5 kap. Interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning

Bestämmelsernas förhållande till annan reglering

1 § Om en annan lag eller en förordning som genomför eller kompletterar en unionsrättsakt som ingår i del II av bilagan till Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1937 innehåller bestämmelser om tillhandahållande av interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning som avviker från bestämmelserna i detta kapitel, ska de bestämmelserna tillämpas.

Bestämmelserna i detta kapitel och i 7–9 kap. ska dock komplettera de särskilda föreskrifterna om föreskrifterna saknar motsvarande bestämmelser.

Skyldighet att ha kanaler och förfaranden

2 § En verksamhetsutövare som vid ingången av kalenderåret hade 50 eller fler arbetstagare är skyldig att ha interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning.

Gemensamma kanaler och förfaranden

3 § Verksamhetsutövare som driver privat verksamhet och som vid ingången av kalenderåret hade mellan 50 och 249 arbetstagare får dela interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning med varandra.

De förfaranden som får delas är

1. mottagande av rapporter, och
2. utredning av de förhållanden som har rapporterats, vilket dock inte innefattar att ha kontakt med den rapporterade personen.

4 § Kommuner får dela interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning med andra kommuner samt med kommunala bolag, stiftelser och föreningar som också omfattas av skyldigheten att ha kanaler och förfaranden.

Skyldighet att utse behöriga personer eller enheter

5 § En verksamhetsutövare enligt 2 § ska utse oberoende och självständiga personer eller enheter som ska vara behöriga att på verksamhetsutövarens vägnar

1. ta emot rapporter och ha kontakt med rapporterade personer,
2. följa upp det som rapporteras, och
3. lämna återkoppling om uppföljningen till rapporterade personer.

De som utses får antingen vara anställda hos verksamhetsutövaren eller hos någon som har anlåtats för att hantera rapporteringskanalerna och förfarandena för verksamhetsutövarens räkning.

Dokumentation av kanaler och förfaranden

6 § Verksamhetsutövaren ska skriftligen dokumentera sina interna rapporteringskanaler och förfaranden.

Utformning av kanaler och förfaranden

7 § Verksamhetsutövaren ska göra de interna rapporteringskanalerna tillgängliga så att följande personer som är verksamma hos verksamhetsutövaren kan rapportera om missförhållanden som förekommer i verksamhetsutövarens verksamhet:

1. arbetstagare,
2. volontärer,
3. praktikanter,
4. personer som annars utför arbete under en verksamhetsutövares kontroll och ledning,
5. egenföretagare,
6. personer som ingår i ett företags förvaltnings-, lednings- eller tillsynsorgan, om verksamhetsutövaren är ett företag, och
7. aktieägare som är verksamma i bolaget, om verksamhetsutövaren är ett aktiebolag.

8 § Verksamhetsutövaren ska utforma sina interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning så att den rapporterande personen

1. kan rapportera både skriftligt och muntligt och, om så begärs, vid ett fysiskt möte inom en skälig tid,
2. får en bekräftelse på att rapporten är mottagen inom sju dagar från mottagandet, om inte den rapporterande personen har av sagt sig bekräftelse eller mottagaren har anledning att anta att en bekräftelse skulle avslöja personens identitet,
3. får återkoppling i skälig utsträckning om åtgärder som har vidtagits vid uppföljning av rapporten och om skälen för dessa inom tre månader från bekräftelsen eller, om någon bekräftelse inte har lämnats och det inte har berott på den rapporterande personen, sju dagar från mottagandet, och
4. i förekommande fall, får information om att en uppgift som kan identifiera den rapporterande personen kommer att lämnas ut, om inte informationen gör att syftet med uppföljningen eller åtgärderna hindras eller försvåras.

Information som verksamhetsutövaren ska lämna

9 § Verksamhetsutövaren ska lämna tydlig och lättillgänglig information om

1. hur rapportering ska göras via de interna rapporteringskanalerna,
2. hur rapportering ska göras till behöriga myndigheter via de externa rapporteringskanalerna och, i tillämpliga fall, till EU:s institutioner, organ eller byråer, och
3. meddelarfrihet och anskaffarfrihet och, i verksamheter där det är aktuellt, om efterforskningsförbud och repressalieförbud.

Uppgiftsskyldighet i det allmänna verksamhet

10 § Om det vid handläggningen av ett uppföljningsärende hos en myndighet bedöms finnas skäl för en annan myndighet eller en annan enhet inom myndigheten att vidta fortsatta åtgärder med anledning av det som har framkommit i ärendet, ska de uppgifter som är nödvändiga för att åtgärden ska kunna vidtas lämnas till den andra myndigheten eller enheten.

6 kap. Externa rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning

1 § Den myndighet som regeringen utser som behörig myndighet inom ett visst ansvarsområde är skyldig att

1. ha externa rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning, och
2. ta emot, följa upp och lämna återkoppling på rapporter om missförhållanden inom ansvarsområdet.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om skyldigheter för myndigheter som har utsetts som behöriga myndigheter.

7 kap. Behandling av personuppgifter

Bestämmelsernas tillämpningsområde

1 § Bestämmelserna i detta kapitel gäller vid behandling av personuppgifter i ett uppföljningsärende.

Bestämmelserna tillämpas endast på helt eller delvis automatiserad behandling av personuppgifter och annan behandling av personuppgifter som ingår eller kommer att ingå i ett register.

Förhållandet till annan reglering

2 § Bestämmelserna kompletterar Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

Vid behandling av personuppgifter enligt denna lag gäller lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen, om inte annat följer av denna lag eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till denna lag.

Ändamålen med behandlingen

3 § Personuppgifter får behandlas bara om behandlingen är nödvändig för ett uppföljningsärende.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om begränsningar av ändamålen och om begränsningar av vilka personuppgifter som får behandlas för ett visst ändamål.

4 § Personuppgifter som behandlas för ändamålet i 3 § får också behandlas för att fullgöra ett uppgiftslämnande som

1. är nödvändigt för att åtgärder ska kunna vidtas med anledning av det som har framkommit i ett ärende,
2. är nödvändigt för att rapporter ska kunna användas som bevisning i rättsliga förfaranden, eller
3. sker i överensstämmelse med lag eller förordning.

5 § Personuppgifter som behandlas för ändamålet i 3 § får behandlas även för andra ändamål, under förutsättning att uppgifterna inte behandlas på ett sätt som är oförenligt med det ändamål för vilket uppgifterna samlades in.

Tillgång till personuppgifter

6 § Endast personer som har utsetts som behöriga eller personer som arbetar vid enheter som har utsetts som behöriga att ta emot, följa upp och lämna återkoppling på rapporter får ha tillgång till personuppgifter som behandlas i ett uppföljningsärende. Tillgången till personuppgifter ska begränsas till vad var och en behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Längsta tid som personuppgifter får behandlas

7 § Personuppgifter som uppenbart inte är relevanta för handläggningen av en viss rapport får inte samlas in och ska raderas snarast möjligt om de har samlats in av misstag.

8 § Personuppgifter i ett uppföljningsärende får inte behandlas längre än två år efter det att ärendet avslutades.

Bestämmelsen i första stycket hindrar inte att en myndighet arkiverar och bevarar allmänna handlingar eller att arkivmaterial lämnas till en arkivmyndighet.

8 kap. Dokumentation, bevarande och rensning av rapporter

Dokumentation av muntlig rapportering

1 § Den som är skyldig att ha interna eller externa rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning och tar emot muntliga rapporter ska dokumentera rapporteringen genom en inspelning som kan sparas i en varaktig och åtkomlig form eller genom ett upprättat protokoll.

Om den muntliga rapporteringen sker på annat sätt än vid ett fysiskt möte, får dokumentationsskyldigheten också fullgöras genom en utskrift av inspelningen eller på annat lämpligt sätt.

2 § För att rapporteringen ska få spelas in krävs att den rapporterande personen samtycker till det.

3 § Den rapporterade personen ska ges tillfälle att kontrollera, rätta och genom underskrift godkänna en utskrift eller ett protokoll.

Bevarande och rensning av rapporter i privat verksamhet

4 § Den verksamhetsutövare som driver privat verksamhet och är skyldig att ha interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning ska bevara skriftliga rapporter och dokumentation av muntlig rapportering så länge som det är nödvändigt, dock inte längre än två år efter att ett uppföljningsärende har avslutats.

Dokumentation och bevarande som fullgörs av någon annan

5 § En verksamhetsutövars dokumentation av muntliga rapporter samt bevarande av rapporter enligt 4 § får fullgöras av någon som har anlåtats för att hantera de interna rapporteringskanalerna och förfarandena för rapportering och uppföljning för verksamhetsutövarens räkning.

9 kap. Tystnadsplikt

1 § Den som hanterar ett uppföljningsärende får inte obehörigen röja en uppgift som kan avslöja identiteten på den rapporterade personen eller på någon annan enskild som förekommer i ärendet.

2 § I det allmännas verksamhet tillämpas offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) i stället för 1 §.

10 kap. Tillsyn

1 § Den eller de myndigheter som regeringen utser som tillsynsmyndighet ska se till att verksamhetsutövare följer lagens bestämmelser om interna rapporteringskanaler och förfaranden för rapportering och uppföljning.

En verksamhetsutövars uppgiftsskyldighet

2 § En verksamhetsutövare som är föremål för tillsyn ska på begäran av en tillsynsmyndighet lämna de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen.

Beslut om förelägganden

3 § En tillsynsmyndighet får besluta de förelägganden som behövs för att verksamhetsutövaren ska fullgöra sin uppgiftsskyldighet eller för att verksamhetsutövaren ska fullgöra de krav som ställs på de interna rapporteringskanalerna och förfarandena för rapportering och uppföljning.

4 § Ett beslut om föreläggande får förenas med vite.

Överklagande av en tillsynsmyndighets beslut

5 § En tillsynsmyndighets beslut om föreläggande som förenas med vite får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut av tillsynsmyndigheten enligt denna lag får inte överklagas.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

1. Denna lag träder i kraft den 17 december 2021.
2. Bestämmelserna i 5 kap. tillämpas första gången
 - a) den 17 december 2023 för verksamhetsutövare som driver privat verksamhet och som har 50 till 249 arbetstagare, och
 - b) den 17 juli 2022 för övriga verksamhetsutövare.
3. Genom lagen upphävs lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden.
4. Den upphävda lagen gäller dock fortfarande i fråga om repressalier som har vidtagits före ikraftträdandet.

2 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 36 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 17 kap. 3 b § och 32 kap. 3 b §, och närmast före 17 kap. 3 b § och 32 kap. 3 b § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 kap.

Utredning av rapporter om missförhållanden

3 b §

Sekretess gäller i ett ärende om uppföljning enligt lagen (2021:000) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden, för uppgift som kan avslöja identiteten på en annan enskild än den rapporterande personen, om det kan antas att syftet med uppföljningen motverkas om uppgiften röjs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

32 kap.

Utredning av rapporter om missförhållanden

3 b §

Sekretess gäller

1. i ett ärende om uppföljning enligt lagen (2021:000) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden,

2. hos en myndighet i ett personalärende om avskedande, uppsägning, meddelande av disciplinpåföljd eller en liknande åtgärd, som har sin grund i ett

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1937 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten, i den ursprungliga lydelsen.

sådant ärende om uppföljning som avses i 1 avseende myndigheten, och

3. hos en myndighet i ett ärende om en annan åtgärd än enligt 2, som har sin grund i ett sådant ärende om uppföljning som avses i 1 avseende myndigheten.

Sekretessen enligt första stycket gäller

1. för uppgift som kan avslöja den rapporterade personens identitet, och

2. för uppgift som kan avslöja identiteten på en annan enskild, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

36 kap.

4 §²

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider avsevärd skada eller betydande men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. mål om kollektivavtal, och
2. mål om tillämpningen av
 - lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,
 - lagen (1982:80) om anställningsskydd,
 - 6 kap. 7–12 §§ skollagen (2010:800),
 - 31–33 §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning,
 - 4–11 §§ lagen (1994:261) om fullmaktsanställning,
 - 16 och 17 §§ föräldraledighetslagen (1995:584),
 - 3–7 §§ lagen (2002:293) om förbud mot diskriminering av deltidsarbetande arbetstagare och arbetstagare med tidsbegränsad anställning,
 - 2 och 5 kap. diskrimineringslagen (2008:567),
 - *lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden, eller*
 - 6 a kap. lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism,
 - 6 a kap. lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, *eller*

² Senaste lydelse 2019:730.

*– lagen (2021:000) om skydd för
personer som rapporterar om
missförhållanden.*

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

1. Denna lag träder i kraft den 17 december 2021.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om uppgifter som förekommer i mål om tillämpning av lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden.